

Dil-Kültür İlişkisi

Her dil, onu konuşan ulusun dünyayı anlama ve anlatma biçimine, geleneklerine, kültürel özelliklerine, başka toplumlarla kurduğu ilişkilere, bulunduğu coğrafyaya, ulusal değerlere ve inançlara göre biçimlenir. Bütün bu değerler o dilin sözvarlığında kendini gösterir. Deyimler, atasözleri ve sözcükleri ile geçmiş ve gelecek arasında bir köprü oluşturur. Edebi eserleri ile kalıcı kılınarak nesilden nesile aktarılır.

Türkçenin sözvarlığını oluşturan en önemli öğelerden biri olan deyimlerimize bir sınıflandırma yaparak şu örnekleri verebiliriz:

1. Yaşam Biçimine göre:

Akıl vezirdir, gönül padişah
Altı kaval üstü şişhane
Atın dorusu yiğidin delisi
Atın yörük ise bin de kaç
Atla deve değil ya
Attan inip eşeğe binmek
Ayranım ekşi diyen olmaz
Ballı pide yeniçeriyi yumuşatır.
Başa güreşmek
Bir köroğlu bir ayvaz
Biz ondan yoğurt umarız, o bizden ayran umar.
Cim karnında nokta
Devede kulak
Deveye hendek atlatmak
Eski hamam eski tas
Her yiğidin bir yoğurt yiyişi var.
Hiç kimse ayranım ekşi demez
Hoşafın yağı eksildi
Kabak çekirdeği gibi açılmak
Keçileri kaçırmak
Kırkından sonra saz çalmak
Koyun kaval dinler gibi dinlemek
Kurşun dökmek
Kündeye getirmek
Mangalda kül bırakmamak
Ne şiş yansın ne kebab
Ok yaydan çıktı (fırladı)
Öp babanın elini
Pireyi deve yapmak
Sakalını değirmende ağartmak
Saltanat sürmek
Söz bir Allah bir
Tanrı misafiri
Türkü yakmak
Ununu elemiş eleğini asmış
Ya bu deveyi gütmeli, ya bu diyardan gitmeli
Yalancı pehlivan
Yufka yürekli (yüreği yufka)
Zil takıp oynamak

2. İnanç-Din

Abdal tekkede Hacı Mekke'de
Acele işe şeytan karıştır.
Alın yazısı
Allah bir kapıyı kaparsa bin kapıyı açar.
Allah gümüş kapıyı kaparsa altın kapıyı açar.
Anlatışa göre fetva verilir.
Aptessiz yere basmamak
Bekleyen derviş muradına ermiş
Buyurun cenaze namazına
Cin fikirli
Cinler top oynuyor/ İn-cin yok
Çöpten minareye değme yıkılır.
Dayak cennetten çıkmadır.
Dervişin fikri ne ise zikri odur.
Deve Kâbe'ye gitmekle hacı olmaz.
Deve kini
Deve tabanı, gezer yabanı
Efradını cami ağıyarına mani
Hacı hacıyı Mekke'de bulur.
Haremlik selamlık olmak
Helal süt emmek
Hızır gibi yetişmek
İki cami arasında beynamaz
İşi Allah'a kalmak
Maşallahı var.
Medine fukarası gibi dizilmek
Mühür kimdeyse Süleyman odur.
Müslüman mahallesinde salyangoz satmak
Nuh der Peygamber demez
Nuh Nebi'den kalma
Şecaat arz ederken merd-i kıpti sirkatin söyler.
Şeriatın kestiği parmak acımaz.
Takke düştü kel göründü.
Tekkeyi bekleyen çorbayı içer.
Toz dumandan fetva okunmuyor.
Zemzemle yıkanmış.

3. Coğrafi Durum:

Âşık'a Bağdat sorulmaz.
Amasya'nın bardağı, biri olmazsa biri dahi
Ana gibi yâr olmaz, Bağdat gibi diyar olmaz.
Atı alan Üsküdar'ı geçti.
Basra harap olduktan sonra
Benden ırak olsun da Mısır'a sultan olsun.
Bulunmaz Bursa kumaşı mı?
Dimyat'a pirince giderken evdeki bulgurdan olmak
Edirne'nin Tunca'sı, Bursa'nın kaplıcası, Üsküdar'ın Çamlıcası

Geçti Bor'un pazarı sür eşegi Niğde'ye
Halep orada ise arşın burada
Karadeniz'de gemileri batmak
Karaman'ın koyunu sonra çıkar oyunu
Karamürsel sepeti mi sandın?
Kılık kıyafet yerinde ama yürek Selanik
Kısa kes Aydın havası olsun
Marmara çırası gibi tutuştu.

Kaynak:

Türk Atasözleri ve Deyimleri I/II
MEB Yayınları 1000 Temel Eser İst. 1971